

דמות

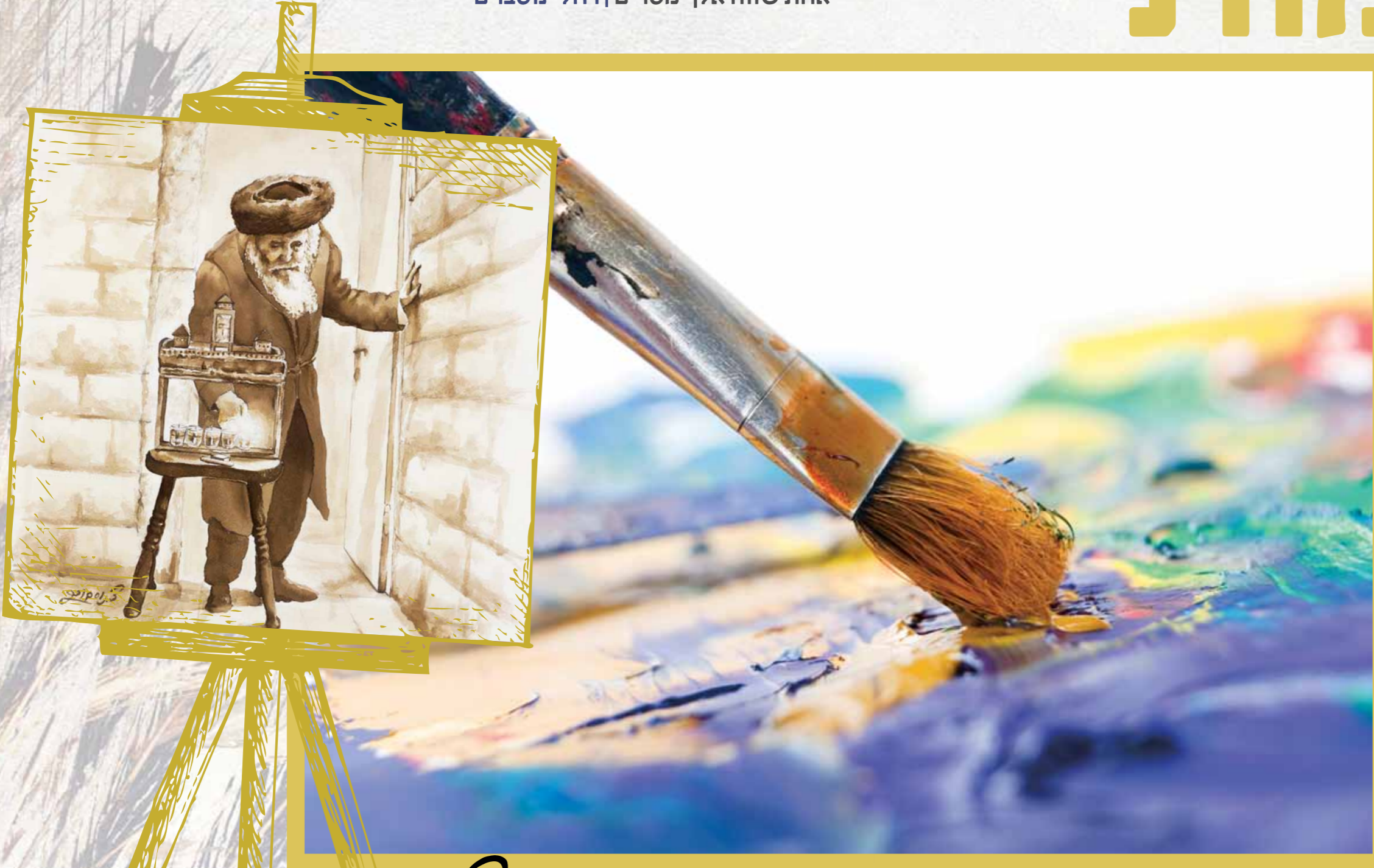
והדיוקן

ש

מעתם פעם מנגינה קסומה שלקחה אתכם למחוזות רחוקים ועוררה בכם רגשות שלא ידעתם על קיומם, או זכרונות מחוויות שכמעט הספקתם לשכוח? אם כן, המלחין או המנגן, ויש להניח ששניהם יחד, עשו את מלאכתם נאמנה. יצירת אומנות לא אמורה רק לשדר לנו משהו מבחוץ, היא אמורה גם להוציא משהו מבפנים, ותפקידו של האמן הוא למצוא את הדרך שתגרום ליצירתו לדבר אל הצופה או המאזין, ולהזמין אותה להמשיך ולשוחח בשפתה ולגלות את העולם הפנימי שהיא פתחה בפניו.

אם תשאלו את צפורה נוסבוים מסטודיו "דיוקן יהודי", שבו היא מציירת לפי הזמנה והשראה, תמונה אחת שווה הרבה יותר מאלף מילים, בין השאר משום שמילים רבות נדרשות כדי להעביר מסר אחד, ואילו ציור אחד עשוי להעביר מסרים רבים.

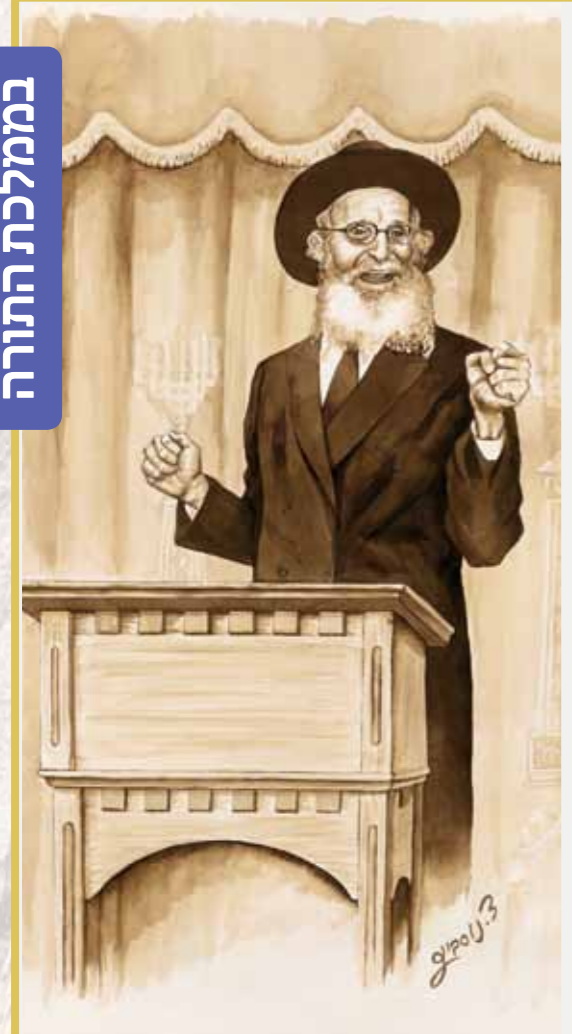
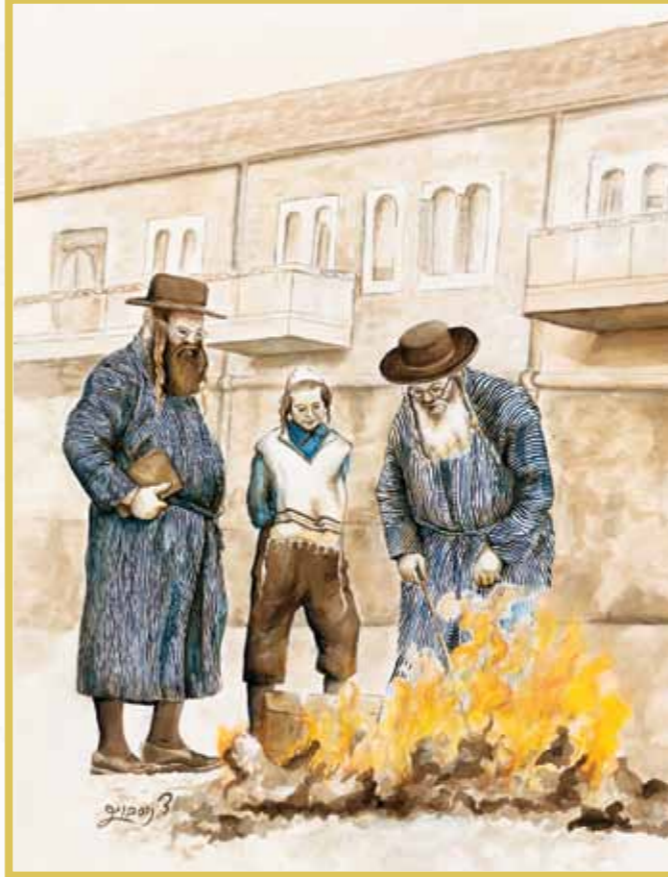
הגאון הגדול רנ"צ פינקל והפרוכת | מרן ראש הישיבה רמ"י
ליפקוביץ ושולחן השבת | כ"ק האדמו"ר מצאנז ושמחת תורה |
ה'אמרי אמת' וסלע של ארץ ישראל | ציפורה נוסבוים נטלה כן
צבעים ומכחול וחשבה לצייר את דיוקנאות גדולי ישראל. על
הדרך היא מצאה את עצמה משרטטת קווים ב... לבנה לאורחות
חייהם ולתורתם. בסוף יצאו גם תמונות שהן סיפורים. תמונה
אחת שווה אלף מסרים | רחלי נוסבוים

3. אסכולה
דיוקן יהודי

נוסבויים, אמנית בתחום הציור ומתמחה בציור דיוקנאות, רואה במלאכתה המרתקת הרבה מעבר לרישום תווי פנים של דמות זו או אחרת, במיוחד כשהיא עוסקת בציור דמויות של גדולי ישראל או בציורים המבטאים סיטואציות יהודיות כמו שריפת חמץ או הדלקת נרות חנוכה. "לציור יש כוח ליצור חיבור, לעורר רגשות ולהוביל לתובנות", היא מסבירה, "ובתקופה כמו זו שאנו חיים בה, כשהתקשורת הכללית מגייסת כל כלי למלחמת ההסתה נגד כל דבר שבקדושה, אני רואה באומנות הזו שליחות. זוהי הדרך שלי לבטא את האור והפאר שבמסורת היהודית, וגם את הצד היוזואלי המרשים שלה".

הציורים מיועדים לכל יהודי. המוטיבים והדמויות מכוונים בעיקר לציבור שלנו ומדברים בשפתו, אך הם פורטים גם על ליבם של רחוקים יותר. על אף שנוסבויים אינה פונה ישירות לציבור הכללי, יש מי שנמשך אל האור והטוב. לקוחות מסורתיים ציינו בפניה שזה מחזיר אותם לבית אבא, ויש הקונים את הציור כמתנה לאחרים כדי לקרב אותם לשם. "יש אנשים שקונים ציורים לקרוביהם, שהתרחקו עוד יותר, ומנסים לשמר בכך את הקשר הרופף למסורת. לקוחות מסורתיים אחרים ציינו שהציורים מחזירים אותם לבית אבא ומטעימים אותם שוב במעט מן האור".

"כשאני מתבוננת בדמותו הקורנת ומלאת העוצמה של הגאון הגדול רבי נתן צבי פינקל זצוק"ל, הניבטת אלי מלפני ארון הקודש הניצב בבית המדרש המרכזי של ישיבת מיר, היא משתלבת בעיני רוחי בכל אותם סיפורים המספרים באלף דרכים שונות על הרוח שישורי גוף לא יכלו לה, על כוחות נפש שעמדו ביחס הפוך לכוחות הגוף, ועל חזון שקם והיה, נבנה בידיים חולות אך מלאות מעש וברכת ד'. כל כך הרבה יש בציור הזה, דווקא בגלל כל מה שאין בו! השיעור, בית המדרש, וארון קודש - זה כל מה שתוכלו למצוא כאן, אלו היו כל חייו".

"בעצם", מסבירה צפורה, "התבססתי על תמונה של רבי נתן צבי, שהייתה מטושטשת מעט במקור, אך נבחרה בכל זאת משום שהביעה את העוצמה הפנימית הבלתי מנוצחת, את האור שדבר לא יכול לו". בשביל ציור הרקע נבחרו - עמוד הש"ץ והפרוכת שרבים מכירים מבית המדרש המרכזי של ישיבת מיר בירושלים. "בחרתי דווקא ברקע הזה כי חשתי שהוא הנכון ביותר כדי להשלים את המסר של הציור, המסר של רבי נתן צבי. ממלכת התורה אינה זקוקה לעוצמה וכוח חומריים, רק חזון, לב טהור ורצון איתן הם יסודותיה". הפרוכת אגב, הוחלפה בינתיים לפרוכת חדשה שנתרמה לעילוי נשמתו של רבי נתן צבי זצוק"ל".

גם תנועת היד היא תנועה אופיינית שמושפעת, מצד אחד, מהמחלה, ומצד שני מבטאת גם היא את כוחו של הנלחם במלחמות ד' ומנצח בכל החזיתות כשאין עמו אלא כוחה של תורה, כפי שאמר פעם לגביר שמשרדו היה ממוקם באחת הקומות הגבוהות של הבניין. המעלית התקלקלה, אך רבי נתן צבי עלה בנחישות מדרגה אחר מדרגה עד שנקש על דלתו של הגביר המשתומם. "לא עליתי לבד", הניד לבהלתו, "דפי הגמרא עלו איתי..."

"אני עובדת רק עם הידיים", מספרת נוסבויים, "וכלל לא משתמשת במחשב כדי לצייר. אני אישית מרגישה שאפשר לראות על הציור האם הוא נעשה בעבודת יד או שמחשב נטול רגש התערב בעבודה... לציור ידני אני מכניסה גם נשמה, פעמים רבות אני עובדת לצלילי מוזיקה שמתאימה למה שאני רוצה לצייר, ומשתדלת ככל יכולתי לנשום את האוויר והאווירה שאני רוצה להנציח ביצירה". היא משתמשת הרבה בגווני החום, ומסבירה גם למה: "לדעתי תמונה בגווני החום יוצרת חיבור לעבר וממחישה את רצף הדורות והמסורת היהודית שאינה משתנה".

רואות את מורייך

מכל חלקיה הרבים של אומנות הציור, מחוברת נוסבויים במיוחד לתחום הדיוקנאות. "מגיל צעיר מצאתי את עצמי משרבטת דמויות, ובמשך השנים השתלמתי בקורסים רבים ומקצועיים העוסקים בתחום. עם הזמן פיתחתי גם שיטות עצמיות לציור דיוקנאות אותן אני מלמדת גם אחרות בקורסים שאני מעבירה".

חלק נכבד מיצירותיה של נוסבויים עוסק בדיוקנאות מוכרים של גדולי ישראל מכל החוגים והעדות. "כמובן שאת הציורים האלו אני מציירת בהקפדה יתרה ומתוך השתדלות לנאמנות מוחלטת לדמות, ולכל מה שעומד מאחוריה. כשאני מציירת דמות של אדם גדול, אני גם מחפשת רקע או סיטואציה שמבטאים את אחד המסרים הבולטים שלו, כדי לשלב בין הדמות ומסכת החיים המופלאה שלה".

את ההשראה לציורים מקבלת נוסבויים מההכרות עם הרקע לסיטואציה או לדמות. היא מבררת היטב את הרקע, חוקרת את הסביבה ומתעניינת אצל אנשים קרובים לפני שהיא מציירת. "לפעמים", היא מציינת בחיך, "הזמן והמאמץ שאני משקיעה בתכנון הציור הם לא פחותים מאלו שדורשת מלאכת הציור בעצמה..." התגובות החמות שהיא מקבלת מספרות לה שהיא אכן מצליחה להעלות על הנייר עדות נאמנה.

הציור של מרן ראש הישיבה רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצוק"ל יושב אצל שולחן השבת הוא הרבה יותר מאשר ציור דמות. נאמנה לצורת העבודה המיוחדת שלה, משלבת צפורה את דמותו המאירה דווקא ברגעים הגדולים של קבלת השבת. "רבי מיכל יהודה הנהיג בביתו קבלת שבת בשעה מוקדמת, כחמישים דקות לפני השקיעה, מתוך שמחה ונחת", מתארת צפורה את ששמעה מנכדים ובני משפחה, "לאחר קבלת השבת היה קורא את מגילת שיר השירים מתוך קלף, וכך, בערגה ובכיסופים מקבל פני שבת מלכתא". מעבר לאווירת השבת מכניס אותנו הציור אל הבית פנימה. הבית שבו ביקש רבי מיכל יהודה לעזוב את העולם, הבית שעליו כתב בצוואתו: "הרבה נחת רוח יהיה לנשמה בשעה שהיא נפרדת מהגוף כשהיא עוברת דרך בית זה, בדירה שאנו גרים בה מצד הרבה טעמים הנוגע לטהרה וקדושה וסגורים ומליצי יושר, כיון שבית זה היה נשמע מפעם לפעם קול תפילה ולימוד התורה ומיעוט מותרות של תענוגי עולם הזה, וקצת עשיית חסד עם אחרים להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים שזהו מעיקרי חובת האדם בעולמו".

"נכדים ובני משפחה אמרו לי שהציור מבטא היטב את השבתות בבית שברחוב וילקומיר", משתפת צפורה, "וגם אצלנו בבית הציור הזה הוא חלק בלתי נפרד מאווירת השבת. הוא תלוי על יד שולחן השבת ונותן לנו תחושה כאילו רבי מיכל יהודה משתתף אתנו בסעודה וכאשר אנחנו שובתים מחוץ לביתנו אני מרגישה שחסר לי משהו מאווירת השבת המיוחדת שהוא יוצר".

רצו עבדיך

את עתידו של המקום בו צולמה התמונה שעליה מתבסס ציורו של הרבי בעל ה"אמרי אמת" זצ"ל לא תוכלו לנחש אם אינכם מכירים את ההיסטוריה המפוארת של בית גור.

"התמונה צולמה בשנת תרצ"ו", מספרת צפורה. ה"אמרי אמת", שביקר בארץ ישראל חמש פעמים לפני שהתיישב בה, שהה אז בארץ במשך קרוב לשנה. לאמיתו של דבר לא היה בדעתו לשוב לאירופה והוא כבר לא נהג שני ימים טובים, אך בסופו של דבר חזר, ורק מאוחר יותר עלה שוב והתיישב בארץ הקודש.

בתקופת שהותו כאן, כאשר היה יוצא לטייל, היו מלוויו נוטלים עמם כסא ומפעם לפעם היה מתיישב עליו כדי לנוח מעט. היה זה באחד הטיוולים באזור שנלך (כיום רחוב מלכי ישראל), כפי שאפשר לראות בציור, רק סלעים ומעט צמחיה טבעית אפשר היה למצוא שם בזמנים ההם, וכשרצה האדמו"ר לנוח, מיהרו מלוויו להציע את הכסא ולהעמידו במקום נוח לשיבה. למרבה הפלא, סרב האדמו"ר להתיישב על הכסא. הוא פנה לאחד הסלעים הפזורים בשטח והתיישב על האבן החשופה שודאי לא הסכינה לאנשים המעדיפים את מגעה המחוספס על פני כסא נוח שהובא בדיוק כדי שלא יזדקקו לה ולשכמותה. "רצו עבדיך... אבניה" אמר האדמו"ר ממקום יושבו על אבן של ארץ הקודש. "רצו עבדיך", אמר ובקולו כל הרצון שבעולם, "רצו עבדיך" אמר, והכמיהה לארץ שעניי ד' בה הייתה לפתע מוחשית מתמיד.

את הסלע ההוא קשה להניח שתוכלו למצוא, במקומו תוכלו לפגוש בבית המדרש הגדול של חסידי גור שהוקם שם, ברחוב רלב"ח, ומבטא את תקומתה של החסידות ואת בנייה הרוחני המפואר שקם מחדש בארץ הקודש.

לא רק בגד ללבוש

עולם הלבוש היהודי הוא עולם עשיר, צבעוני, מגוון ו... רוחני. השער לעולם הזה נפתח בפניה של צפורה נוסבובי כאשר הציגה את יצירותיה במסגרת תירונית כל שהיא. אחת המשתתפות, מדריכת טיולים במקצועה, נגשה אליה והסבה את תשומת ליבה לסגנון לבושן של הדמויות המצוירות. "לא רק תיירים", מדגישה צפורה, "אלא גם אנשים רבים משלנו מטיילים באזור כדוגמת מאה שערים, שמקבץ לתוכו סגנונות רבים של לבוש שהמשתתף לכולם הוא המסורת המוקפדת בהכנתם ובלבישתם ומחפשים הסברים. המדריכה ההיא הציעה לי לצרף לציורים הסברים על לבושן של הדמויות ועל מה שעומד מאחוריהם, ובעקבות ההצעה הזאת מצאתי את עצמי עוסקת בתחום שהיה חדש עבורי, אך מלא חידושים מרתקים ומרגשים". קחו למשל את המעיל המפוספס בכחול לבן: הוא מורכב מעשרים ושישה חלקים, כנגד שם ד', וכיווני הפסים משתנים בו לפי כיוון התפילין (ביד לדוגמה - הפסים הם לרוחב). בדש השרוול אפשר לזהות משולש היוצר את האות ש', שוב, כנגד שם ד'. חלקו הקדמי של הבגד אמור להזכיר את לוחות הברית ובחיבור בינו לבין הגב אין תפרים, בדומה לציצית.

אגב הקפטען הירושלמי, באחת ההזדמנויות שבהן עסקה בנושא פגשה צפורה אישה שבעלה ממוצא תימני וזו סיפרה לה שגם במסורת תימן הידועה בהעברתה המדויקת, הגלימה המסורתית מורכבת מעשרים וששה חלקים.

"בהמשך התברר לי שהנשים שתופרות את המעילים האלו עוברות קורס מיוחד", היא מציינת, "ועל אף שהן אינן יודעות את כל הסודות העומדים מאחורי כל פרט, הן נזהרות מאד שלא לשנות מן המסורת ומקפידות שצורת העבודה והתוצר המוגמר יהיו זהים לאלו שנשמרו דורות רבים כל כך".

הירמולקס - הכיפות הלבנות הסרוגות שפונפון בראשן - הן דוגמה נוספת לפרטי לבוש שהוא הרבה יותר מבגד ללבוש. "נשים רבות משתדלות לסרוג אותן בעצמן (מלאכה שאורכת כעשר שעות) או לפחות לקנות אותן ממישהי שסרגה בעצמה, בעבודת יד, למרות המחיר הגבוה יותר", מספרת צפורה. "הן רואות זכות לעצמן לסרוג את הירמולקה כמו ידהן, תוך שזירת תפילות ותחינות ליראת השמים של בני ביתן".

את הפונפון, המכוון לשמים, הן מסובכות עשרים וששה סיבובים כנגד שם ד', וקושרות שבע פעמים כנגד שבעת הרועים. גם בתוך הסריגה עצמה יש דוגמאות שמקפידים להעביר במסורת ולא לשנות ככהו זה. "סוג הסריגה המיוחד גורם לירמולקה להיות צמוד לראש יותר מכל כיפה אחרת מצינית צפורה, "ושמה של הכיפה מבטא יותר מכל את מהותה: ירמולקה - ירא מאלוקים".

"נקודה מעניינת נוספת שנחשפת אליה", היא מוסיפה, "היא הרכישה של צד ימין על שמאל. שמעתי סיפורים על אנשים שבתקופת מלחמת העולם השנייה העבירו כפתורים מצד לצד במסירות נפש כדי לרכוש אותם דווקא בצורה הזו שמבטאת את התגברות החסד על הדין".

"כשהוצע לי לסקור ולבדוק את התלבושות היהודיות השונות נענית לאתגר", מסכמת צפורה את ההצעה לעולם מסורת הלבוש "אך לא העליתי בדעתי עד כמה הוא מרתק ובאיזו מידה אשאב לתוכו". כיום היא מוסרת הרצאות וסדנאות בנושא הלבוש ובתוכניה להקים מיזמים שישלבו את הציור עם מדיות נוספות. "מטרת בחקירת הנושא היא לא רק להקנות ידע כללי, אלא להוסיף לתחושת ההערכה והכבוד כלפי הנושאים בגאון את מסורת הלבוש היהודי".

"מובן שחקירת הלבוש העשירה אותי מאד והשפיעה גם על הציורים שלי. הציור של דמויות לבושות בלבוש יהודי שעובר במסורת ומלא בסמלים ומשמעויות הוא חלק בלתי נפרד מאומנות הציור היהודי שמבטאת את היופי והעושר שמקרינים החיים היהודיים על כל פרטיהם".

שמחת התורה

בהתחשב בעובדה שהיצירה תלויה בלובי של מלון "גלי צאנז" השוכן בקריית צאנז הנתנייתית, יתכן שהציור הזה מוכר לכם. ציורו של הרבי מצאנז שליט"א, האוחז ספר תורה בידו ורוקד בהקפות שניות של שמחת תורה, מבטא באומנות כמה מאפיינים שיקרים במיוחד לו ולחסידות והופכים אותו לנכס של ממש. "גם הרבנית, שקבלה תמונה במתנה", מספרת צפורה, "ציינה את הדמיון לדמות ואת המסרים שהוא משקף נאמנה".

"שמחת תורה, ובייחוד הקפות שניות, הם זמנים משמעותיים מאד בחסידות צאנז, שנותנת דגש מיוחד על לימוד התורה ודבקות בה", מסבירה צפורה. הרבי מצאנז נוהג להדגיש שעיקר השפעת הברכה הוא לעת צאת המועד, ובפשטות זהו העניין של מנהג "הקפות שניות: שאנו מקבלים על עצמנו בזמן נעילת הימים הקדושים והמועדים של ירח האיתנים, שלא לעזוב את התורה הקדושה ולהגות בה כל ימי חיינו וממנה לא נזוע כנאמר בפיוט (לליל שמחת תורה) "עולם ועד לא תהיה בינינו פרידה".

"הבחירה בציור דמותו של האדמו"ר שליט"א דווקא ברגעים אלו היא בהחלט מכוונת, משום שאלו הם רגעים החרותיים על ליבו של כל אחד שזוכה להיות נוכח בהם בבית המדרש ולהיות חלק משמחת התורה המורגשת שם ביתר שאת. בנוסף, ידוע הרבה מצאנז ביחסו המופלא לילדים קטנים ובמקום המיוחד שהוא נותן להם, וגם המאפיין הזה בולט בציור. בציור הזה למשל, מוסיפה צפורה, "העבודה עם הצבע היא חלק בלתי נפרד מהציור. בתמונה המקורית לא היו ההבדלים בגוונים מורגשים כל כך, וחולצותיהם הלבנות של הילדים לא היו כהות יותר מבגדי של האדמו"ר, אך הצורה הזו, בה הרקע כהה יותר ודמותו של הרבה בהירה ומוארת מדגישה את הקדושה והטוהר הניבטים ממנה, כדי להבליט את אור התורה, ספר התורה נצבע בדיו בגווני כסף וזהב מטאליים (כצבעו המקורי של המעיל), גם אנשים רחוקים ממסורת חשים באהבת התורה היוצאת מן הציור ונכנסת אל הלב".

